

RESİM VE TİPOGRAFI

Mehtap UYGUNGÖZ*

Prehistorik devirlerden beri, insanların birlikte yaşamasının başlıca gereksinimlerinden biri de iletişimdir. Bu iletişime bir düzen, açıklık ve anlaşılabilirlik getirmek için, düşünce ve kavramlara görsel bir anlatım kazandırmanın yolları araştırılır ve böylece insanın varoluşuyla birlikte sanat da ortaya çıkar.

Tarih boyunca “sanat” sözcüğü, çağdan çağa, toplumdan topluma çok farklı değerlendirilir. Antik Yunan düşünürlerin, bir “taklit” ya da “temsil” olduğu yolundaki kuramıyla da, sanat çok uzun bir süre belirlenen sınırlar içerisinde kalır.

İnsanın ve insanlığın geçirdiği her evrede, sanata değişik roller yüklenir. Bazen dilleri, dinleri, düşünceleri, bilimleri, teknolojileri yayan bir iletişim aracı, bazen bir süs, bazen bir büyüleme aracı, bazen de sadece yatırım aracı olarak kullanılır. Bununla beraber sanat ve dolayısıyla sanat eserleri toplumların güçlü ve zengin kişileri ve kurumları tarafından korunarak, himaye edilerek gittikçe önem kazanır ve 18. yüzyılın ortalarına kadar sürekli gereksinim duyularak gelişen bir ürün ve uğraşı alanı olur. Bu gereksinim sadece sanatla sınırlanamaz.

Yazı da tıpkı sanat gibi, hemen hemen aynı süreçlerden geçen bir iletişim aracıdır ve tarihi, sanatın tarihiyle iç içe girmiş durumdadır.

Mağara duvarlarına çizilen resim ve işaretler görsel iletişimin başlangıcıdır. Hareket noktası ise, gözlerde, nesne düşüncesini algılanabilir kılan resim, özellikle de, görüntülerin taş ya da kil, ağaç kabuğu ya da parşömen üzerine sabitleştirilmesini sağlayan desendir. Bu ilk çizili ifadelerde resim ve yazı birlikte yer alırken, zamanla

* Anadolu Üniversitesi Güzel Sanatlar Fakültesi Grafik Bölümü Öğretim Üyesi

resimsel özelliklerin soyutlaşması ve sembollere dönüşmesiyle hem yazı hem de resim özgün yapılarına ulaşır.

Nesnenin resmini yapma ve resmi nesnenin simgesi haline getirme işlemi gerçekleştirildiğinde, basit anlatımıyla resme, 'yaşamı ve anlamlarını örgütlemiştir' denilebilir. Böylece bir görsel ifade aracı olarak resim ve sözel ifadenin sembolik işaretlerle malzeme üzerine aktarılması olarak yazı, iki ayrı iletişim unsurudur. Grafik tasarım, işte bu iki iletişim unsurunu; yazı ve resmi, birbirine tamamlayan bir biçimde aynı ortamda kullanarak, yeni bir iletişim türünü meydana getirir.

Yazılı dil zamanı temsil ettiği için, insanları, kentleri, bilimleri, felsefeleri, peygamberleri, doğal olayları, savaşları, yıkımları, göçleri ve daha pekçok olayları, tabletlerin, kitapların, kanunların ve disketlerin üzerinde buluşturur. Anlamalı işaretlerden oluşan sözcükler, uygulanan nesnelere üzerinde uzun süre egemenliklerini korurlar. Yazının uygarlığı, harflerin temsil ettiği dünyanın, üzerinde buldukları, ifade ettikleri durumların yoğunluğuna göre estetik bir çeşitlilik de kazanır. Harflerin karakterleri, biçimlenişleri yüzyılımızda, yazının manzaralarını, portrelerini yani "resmi"ni oluşturur. İnsan, yazılı dilin sözcükleriyle yaptığı gibi, yeryüzünün köşe bucağını, nesnelere anlamalı hale getirme, gizli güçleri, açıklayamadığı doğa olaylarını saptama gibi önceleri işlevsel bir kaygıyla ele aldığı resim olgusunu, zamanla uygarlığının ve soyutlama yetisinin bir göstergesi haline getirir.

Çizgi, renk, form bütününe içine yeryüzünün durumlarını vakumlayarak, gerçekleştirdiği hacimli işaretlerle, farklı bir üst dil kurar. "Soyut" ama gerçekten "daha gerçek" anlamlarla, işaretlerle yoğunlaşmış bir görsel dil yaratılır. Son yüzyıldaki bu görsel titreşimler, yazılı dilin egemenliğini kırar ve görselliği ön plana çıkarır. Gövdesini hem yazılı, hem de görsel dillerin ortak harcıyla inşa eden ve bu yapısıyla da gündelik hayatı "tasarımlayan" sanatlardan biri haline gelen Grafik Sanatı, kendi özgül bağlanımında bir işaret gibi ele alınır. Hatta her bir grafik düzenleme, geniş anlamda çağdaş bir "hiyeroglif" olarak görülebilir.

Endüstri devriminden sonra, tasarım sanatları, insanın doğal çevresiyle olan eski birliğini yeniden kurma çabalarının bir sonucu olarak ortaya çıkar. Tasarım süreciyle, işlev ve estetiğin yeniden birleşeceği ve kentsel yaşamın niteliklerini yükseltmeğe katkılarda bulunacağı düşünülür.

Bu dönemde başlamak üzere grafik tasarımı, iletişim medyalarına paralel olarak her geçen gün daha büyük oranda insanın yaşamında yer almağa başlar. Bugün ise artık dünyayı saran iletişim ağı içerisinde çağdaş dünyanın vazgeçilmez bir ögesi olur.

Resimde olduğu gibi, yazı da bir leke olarak değerlendirildiğinde, işaretlerin anlamlarından arındığı, yalıtılarak kendi çepçevrelerinden kurtulduğu gözlenir. O çok özel sağır, kör bölgelere inildiğinde, yazı da resim de birbirine dönüşür. Ancak resim, yazıdan farklı olarak, duygu ve düşüncelerin biçim ve renklerle anlatıldığı, soyutun somuta, somutun soyuta dönüştürüldüğü bir anlatım yoludur. aynı zamanda bir gelişigüzellik, bir düzensizlik içinde oluşmadığı da bir gerçektir. Sanatçının yaratım etkinliğinin bir üründe birlik ve bütünlük haline gelmesi, kurallığı gerektirir. Sanat eserinin düzenini, birliğini veren kurallar özgür olarak belirlenir. Yaratıcı sanatçı, onlarla eserine “biricikliğini” kazandırır. Sanat eserine ilişkin kurallar saptanamadığı gibi, sanat eserinin düzeni de asla taklit edilemez; salt kendi iç uyumluluğu bakımından bir amaçlılık taşır.

Somut resimde görüntüler aynen aktarılırken, soyut resimde sanatçı, doğadaki görüntüleri, kendisinde varolan duygulardan yola çıkarak, somutu soyutlayarak resmeder. İçerik açısından soyut resim iki şekilde ele alınabilir. Birincisi, dış gerçekte görülen herhangi bir figürden hareketle onun tamamıyla soyut biçimler haline getirilmesiyle; ikincisi ise, figürsüz yani dış gerçekten herhangi bir şey almadığı gibi onu hiçbir şekilde hatırlatmayan biçimiyle resmedilmesidir. Doğa, bu sanat türü için ancak belli ölçülerde kaynak olabilir, tümüyle taklit edilemez. Soyut resim, insanın çevresindeki tüm gerçek görüntüleri reddederek, yalın renk ve formlardan oluşturduğu bir sanat türüdür. Bu renk ve formlar aynı zamanda insanda estetik duygular ve heyecanlar uyandırmayı hedefler; bir fikri ve sezgiyi anlatır. Doğayı taklit etmekten

kaçtığı için zihinsel bir olaydır. Yaratıcı gücün tamamen özgürlüğü yakaladığı bir sanat türü olan soyut resmin konuları, çoğu kez günlük yaşamdaki gerçeklerin yarattığı izlenimlerin ögeleridir. Bu özelliklerinden dolayı yaratıcısı ile özgünleştirilir ve ondan başkasına bağlanamaz duruma gelir.

Geometrik olan veya olmayan elemanlar, çizgiler, şekiller, lekeler, kesitler ve hatta harfler ve rakamlar, soyut resim için birer konudur. Bütün bu elemanlar aynı zamanda grafik sanatlar içerisinde, tasarımı destekleyici bir yöntem olan tipografinin de ana elemanlarını oluşturur. Tipografinin asıl hedefi serbest grafik şekillendirme metoduna ulaşmak olduğu için, bununla kompozisyon ve anlatım imkanları araştırılır.

Varılmak istenen nokta da tipografiyi grafiğin alanlarından sıyrıp, soyut resmin bir elemanı olarak kullanılabilirliğini ortaya koymaktır. Kitle iletişimini sağlayan grafik tasarımdan tipografiyi soyutlayarak ona bir “özgünlük” bir “biçem” kazandırmak istenir. Bugünkü hızlı teknolojik değişim ve gelişim içerisinde, geçmişin estetik geleneklerini devam ettirmek bir gereksinim haline gelmektedir.